Az élethelyzethez igazított tanulás pedagógiai gyakorlata

(Cikk a Felnőttképzési Szemle számára: a „Felnőttképzés Fejlesztéséért Közhasznú Egyesület” és a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat IV. konferenciáján 2007. november 13-án elhangzott előadás bővített változata)

A „Felnőttképzési Szemle” olvasóinak nyilván nem szükséges különféle felnőttképzési módszereket felsorolni és bemutatni: szakmabéliek vagyunk valamennyien, ismerjük ezeket. Ismerjük a hatékonyságukat és hiányosságaikat, ismerünk sikertörténeteket és ismerünk másféle történeteket is.

M. FINGER egy könyve (Apprendre une issue l’éducation des adultes à l’âge de la transformation de perspective, ed. LEP, Lausanne, 1989) áttekinti a főbb felnőttképzés-elméleti kiindulásokat, szemléleteket, paradigmákat, mindegyiknek a gyökereit is feltárva. Különlegesen érdekes, hogy (míg annakidején a pedagógia hatalmas és túlbecsülhetetlen paradigmaváltása volt annak a megállapítása, hogy a gyermek nem kicsi felnőtt) most a szerző szükségesnek tartja kijelenteni: „a felnőtt nem kifejlett gyermek”.

Vajon melyek azok a pontok, ahol a kellően felkészült felnőttek cél-orientált tanulásának legfontosabb sajátosságai megragadhatóak?

Tehát: olyan tanulókról van szó, akiknek az adott tanulási folyamathoz minden szükséges adottsággal, előképzettséggel rendelkeznek; és olyan tanulásról, amelynek meghatározott célja van. Ugyanakkor: felnőttekről beszélünk, akiknek az „előéletében”, tanulási szokásaiban, adott helyzetében nagy eltérések lehetnek – és akiknél ezt „tiszteletben kell tartani”: a felnőtt tanuló alapos ok nélkül aligha vehető rá a szokásaitól eltérő tanulási módszerre, vagy a mindennapi kötelezettségeivel ütköző tevékenységre.

A tanulási/tanítási módszerek kutatása óriási lépéseket tett az elmúlt évtizedekben. A gyakorlati alkalmazás azonban nagy hátránnyal kullog az elmélet után. A tanulási folyamat gyakran nehézkes és nem mindig sikeres.

Az élethelyzethez igazított tanulás módszere a szokásos kérdés fordítottját teszi fel: fogjuk fel a tanulást alapvető emberi tevékenységnek, amely természeténél fogva sikeres: járni, beszélni minden, erre fizikailag, illetve mentálisan alkalmas ember megtanul. Ne azt keressük, hogy „mi kellene a sikeres tanuláshoz, hanem: vajon mi a kudarcok oka? Mi okozza a lemaradásokat, a lemorzsolódásokat?

Ennek kapcsán nem az érdekel bennünket, hogy miért vall kudarcot az, akinek hiányosak az előismeretei, vagy aki nem rendelkezik a szóban forgó tanuláshoz szükséges adottságokkal. A valóban izgalmas kérdés az, hogy akinek minden adottsága és minden előismerete megvan, az vajon miért lehet sikertelen a tanulásban.

Az élethelyzethez igazított tanulás módszere azon alapszik, hogy a tanulás célja valamiféle, a gyakorlatban hasznosítható tudás megszerzése, a kompetencia bővülése. (A kompetencia meghatározására a „gyakorlatban hasznosítható tudás, a működtetéséhez szükséges motivációs háttérrel” megfogalmazást fogadjuk el. A „kompetencia” szó jelentésének további tartalmi elemei közül a „jogosultságot” a záróvizsga teremtheti meg, az „illetékességet” pedig az annak alapján ellátott tevékenységi kör.

Precízen meghatározzuk a tanulási célt, hogy a hosszabb tanulási folyamat során se térjünk el tőle – majd pedig a kitűzött cél és a tanulói helyzetek, lehetőségek függvényében válogatunk a jelenléti képzés és a távoktatás, a személyes ráhatás és a technológiával segített önálló tanulás eszközei, módszerei között.

Az élethelyzethez igazított tanulás **oktatási technológia,** amely a tanítás és a tanulás eszközeit/módszereit az adott kompetencia megszerzésére, kibővítésére irányuló tanulási/oktatási folyamat egységes rendszerébe szervezi, a tanulási cél és a tanulói élethelyzet szempontjai szerint

hangolja össze.

Az élethelyzethez igazított tanulás tehát egy lehetséges, választható, gyakorlati módszertan. Módszerek és előírások meghatározott sorozata (praktikus sorvezető) mind a tudáselsajátítás, mind a tudásközvetítés tervezéséhez, szervezéséhez, végrehajtásához, értékeléséhez és szabályozásához.

Egyik alapgondolata az, hogy felkészül a menetközbeni hirtelen és ideiglenes váltásokra is, a tanulási cél feladása nélkül.

> Nyilván az Olvasó tapasztalatai is egybevágnak azzal, hogy a felnőtt tanuló életében gyakran (a jelen cikk szerzőjének megfigyelése szerint: átlagosan hathetente) történik valami, ami legalábbis az időbeosztásának az átalakítására kényszeríti. Egészségi probléma a családban, munkahelyi feladat-változás, vagy bármi: rendszerint apróság, amely miatt azonban újra kell gondolni egyes tevékenységek ütemezését. Ha arra gondolunk, hogy hagytunk-e már abba életünkben tanulást (vagy fogyókúrát, dohányzásról leszokást, bármit), akkor azt találjuk, hogy az esetek többségében voltaképp apró események indították el a lavinát, amely végül a megkezdett folyamat feladásához vezetett. Nem a nagy és tartós nehézségek, hanem a váratlan és ideiglenes helyzetek borítják fel a terveinket: amelyekre nem lehet felkészülni, és amelyekre nem érdemes berendezkedni.

Az élethelyzethez igazított tanulás a fenti paradigmákból kiindulva rendszerezett módot áttekinti a tananyagkészítés és a tanulási folyamat egyes mozzanatait.

Ha a tanulásnak valamilyen kompetencia megszerzése a célja, akkor már kezdetben tudnunk kell (meg kell terveznünk), hogy ezt majd hogyan fogjuk mérni. A tanulónak is jobb, ha előre tudja a záró mérés kritériumait és módját.

Tudnunk kell, hogy a tanulók várhatóan milyen előismeretekkel, előzetes felkészültséggel lépnek be a folyamatba, és hogy mit történjék, ha ezek a feltételek nem teljesülnek: elutasítjuk a tanulót, „szintrehozó” képzésre küldjük vagy mi mást teszünk. Mindenesetre: ha bármi okból engedünk a beléptető feltételek teljesülésének elvárásában, ezzel a tanulót hozzuk nehéz helyzetbe, mert esetleg alacsonyabb „induló szintről” kell ugyanazt az eredményt elérnie. Természetesen a beléptető feltételek meghatározásához is hozzá kell tartoznia a feltételek teljesülését igazoló mérésnek.

A kompetenciához (ahogyan fentebb szerepel) a gyakorlatban hasznosítható tudás és az annak működtetéséhez szükséges motivációs háttér tartozik. Ezek mindegyike: hierarchikusan felépülő komponensrendszer: az egyszerűbb tudás-elemekből, motívumokból összetett tudás, motívum épül fel. Az élethelyzethez igazított tanulás módszere kitér arra, hogy a teljes tanulási cél (a tanulás révén megszerzendő kompetencia) hogyan bontható olyan részekre, amelyeknek teljesülése külön is mérhető és a tanuló számára külön is megfogalmazható célt jelenthet. Az élethelyzethez igazított tanulás módszerében ezeket, a részeket nevezzük moduloknak.

Ezekhez készül a szakanyag, majd a tananyag, amelynek formáját, a média-választást, a tanuló segítésének módját mind a tanulási célnak rendeljük alá – az eszközöket és eljárásokat az adott helyzetnek megfelelően megválasztva, és akár a tanulási folyamat közben is, modulról modulra módosítva. Megvannak a technológiai lépései annak, hogy az eltérő eszközzel és módszerrel megvalósított modulok „csereszabatosak” legyenek: a tanuló adott helyzete szerint választhassunk közülük.

Az élethelyzethez igazított tanulás módszere elemzi a különféle segítő szerepkörök (tanár, konzulens, tutor, mentor) feladatát és kapcsolatait. Gyakori lehet, hogy egy-egy személy többféle szerepkört is betölt, de a feladatok némelyikét (általában: a mechanikusabb, ismételgető feladatokat) számítógép, vagy más eszköz is átveheti.

A tanfolyami projekt során távoktatási munkaállomás is készült, amely teljes tanári munkahely, kivetítővel és minden hozzávalóval; de a tanuló akár az ölében tartva is használhatja (a tanulói változatban persze projektornak nem kell lennie). Ez is a rugalmasság eszköze: különféle összeállításokban, különféle helyzetekben használhatja a tanáron és a tanulón kívül a tananyagszerző és az oktatásszervező, a képzési intézmény vezetője és a tanulási folyamat minden más résztvevője: a bejelentkezési nevekhez tartozó jogosultságok teljesen biztonságos hozzáférési

rendszert alkotnak. Egyetlen ilyen bőrönd akár egy csoportos képzés központi gépe is lehet, ami azt jelenti, hogy helyi hálózattal, Internet nélkül is megteremthető a rugalmas önálló tanulás valamennyi feltétele.

Mindez persze nem mindig működtethető: lehetnek szervezeti kötöttségek, időbeli korlátok, vagy akár anyagi szempontok, amelyek egyes módszerek, eszközök alkalmazását adott esetben nem teszik lehetővé.

Nem meglepő, hogy a témakört a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem felkarolta. 2007-ben zajlott ezen az egyetemen „Az élethelyzethez igazított tanulás pedagógiai gyakorlata" című belső képzés az egyetem néhány oktatója számára. Szakmai oktatók és nyelvtanárok vettek részt a tanfolyamon: a csoport tagjai életkor, előképzettség és minden más szempont szerint is különbözőek voltak.

A tanfolyam kétféléves, szervezését tekintve keresztféléves volt. A tavaszi szemeszterben arról volt szó, hogy milyen tananyagok felelnek meg az élethelyzethez igazított tanulásnak; az őszi félév pedig arról szólt, hogy mit tehetünk, ha megvan a megfelelő tananyag: mit tehet a tanuló és mit a segítője, hogyan változik az intézmény tevékenysége és így tovább.

Egy-egy szemeszter hat „jelenléti foglalkozásból" állt, a foglalkozások között pedig az Interneten megjelent anyagokból készülhettek a résztvevők. Ugyanitt nézhették meg visszamenőleg a foglalkozás anyagát, akik egy-egy esetben nem tudtak jelen lenni más elfoglaltságaik miatt – az élethelyzethez igazított tanulásba ennek is bele kell férnie.

Tananyag is készül: tankönyv, elektronikusan megjelenő példatár (átvehető sémákkal, keretrendszer-példákkal), valamint Interneten megjelenő szöveggyűjtemény.

A tanfolyamot Gerő Péter, az élethelyzethez igazított tanulás módszerének kifejlesztője tartotta; egyes szakterületeket neves vendégelőadók képviseltek (tanulmányaik a szöveggyűjteményben is megjelennek) A projekt egyetemi kapcsolatait dr. Vörös Miklós alezredes, a ZMNE Felnőttképzési és Távoktatási Központ vezetője koordinálta.

A tanfolyamzárás 2007. decemberében volt, a projektet elindító dr. Sándor Vilmos határőr dandártábornok, egyetemi tanár, valamint Siposné dr. Kecskeméthy Klára ezredes, egyetemi docens, oktatási rektorhelyettes jelenlétében.

A tervek szerint jövő ilyenkor már a gyakorlati alkalmazások híreiről számolunk be a Felnőttképzés Fejlesztéséért Közhasznú Egyesület konferenciáján és ezeken, a hasábokon.